

Метаклінічна сутність психотерапії

Метаклінічна сутність психотерапії сто-сується головним чином її концепції людини та філософії життя. Немає психотерапії без теорії людини й життєвої філософії, що лежить в її основі. На них свідомо чи несвідомо будується психотерапія. Щодо цього психоаналіз не є винятком. Пол Шільдер назвав психоаналіз *Weltanschauung* (світогляд. — Прим. пер.), і лише нещодавно Ф. Гордон Плеуне сказав, що «психоаналітик є передусім моралістом» і «впливає на людей щодо їхніх моральних та етичних поглядів»¹.

Отже, проблема полягає не в тому, чи ґрунтується психотерапія на *Weltanschauung*, а радше в тому, чи є *Weltanschauung*, що лежить в її основі, правильним чи неправильним. Правильно чи неправильно, однак, у цьому контексті означає, чи зберігається людяність людини в цій філософії та теорії. Людська якість людини нехтується і занедбується, наприклад, тими психологами,

які дотримуються або «моделі машини», або «моделі щура», як їх назвав Гордон В. Оллпорт². Щодо першого, я вважаю дивовижним фактом те, що людина, доки вона розглядала себе як створіння, тлумачила своє існування за образом Бога, свого Творця; але щойно вона почала розглядати себе як творця, почала тлумачити своє існування просто за образом власного творіння, машини.

Концепція людини в логотерапії базується на трьох стовпах: свободі волі, волі до сенсу та сенсі життя. Перша з них, свобода волі, протистоїть принципу, який характеризує більшість сучасних підходів до людини, а саме детермінізму. Однак насправді вона протистоїть лише тому, що я звик називати пандетермінізмом, тому що говорити про свободу волі жодним чином не передбачає будь-якого *апріорного* індетермінізму. Адже свобода волі означає свободу волі людини, а воля людини — це воля скінченної істоти. Свобода людини — це не свобода від умов, а радше свобода займати позицію щодо будь-яких умов, з якими вона може зіткнутися.

Під час інтерв'ю Г'юстон К. Сміт із Гарварду (тоді ще в Массачусетському технологічному інституті) запитав мене, чи визнаю я, як професор неврології та психіатрії, що людина залежить від умов і детермінант. Я відповів, що як невропатолог і психіатр, я, звичайно, цілком усві-

домлюю, до якої міри людина зовсім не вільна від умов — біологічних, психологічних чи соціологічних. Але я додав, що, окрім того, що я професор у двох галузях (неврології та психіатрії), я пережив чотири табори (тобто концтабори), і як такий я також засвідчую те, до якої несподіваної міри людина є і завжди залишається здатною чинити опір навіть у найгірших умовах. Відсторонитися навіть від найгірших умов — унікальна здатність людини. Однак ця унікальна здатність людини відсторонюватися від будь-яких ситуацій, з якими їй доведеться зіткнутися, проявляється не лише через героїзм, як це було в концтаборах, а й через гумор. Гумор також є унікальною людською здатністю. І нам не потрібно соромитися цього факту. Кажуть, що гумор — це навіть божественна властивість. У трьох псалмах Бог згадується як «такий, що сміється».

Гумор і героїзм відсилають нас до унікальної людської здатності до *самовідокремлення*. Завдяки цій здатності людина може відсторонитися не тільки від ситуації, але й від самої себе. Вона здатна вибирати своє ставлення до себе. Роблячи так, вона справді займає позицію щодо власних соматичних і психічних станів і детермінант. Зрозуміло, що це важливе питання для психотерапії та психіатрії, освіти та релігії. Бо розглянута у цьому світлі, людина